

Upadłość konsumencka - przegląd regulacji wybranych systemów prawnych

Mirostawa Rutkowska

Wprowadzenie

Każdy system ekonomiczny oparty na wymianie towarowo-pieniężnej rodzi zobowiązaniowe stosunki prawne, będące z kolei źródłem zadłużenia. Efektem narastającego zadłużenia często jest niewypłacalność, czyli trwała utrata możliwości obsługi zobowiązań przez dłużnika.

Przyczyny takich problemów są różne: począwszy od przeinwestowania, a na błędach w zarządzaniu kończąc. Powody niewypłacalności mogą mieć też charakter zewnętrzny, na których wystąpienie dłużnik nie mógł mieć wpływu. W przypadku osób prawnych już

od dawna istnieją procedury prawne gwarantujące wierzycielom maksymalne zaspokojenie swoich roszczeń z majątku firmy upadłego. Jednocześnie nie zamykają one przedsiębiorcy drogi do ponownego rozpoczęcia działalności w ramach innego bytu prawnego.

Jednak niewypłacalność nie dotyczy wyłącznie podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Zjawisko to zagraża obecnie również wielu gospodarstwom domowym¹. Zachętą do zadłużania się jest

¹ Dług konsumpcyjny mieszkańców Wielkiej Brytanii wynosi obecnie 993 mld funtów, tj. blisko 1,8 bln dolarów. Na dług ten składają się pożyczki hipoteczne, osobiste i ujemne saldo na koncie bankowym. „Gazeta Bankowa” nr 125 z 30 czerwca 2004 r.

zwiększająca się oferta usług finansowych, duża dostępność kredytów bankowych oraz pożyczek udzielanych przez inne niż banki instytucje finansowe. Innym zjawiskiem pogłębiającym zadłużenie społeczeństw jest powszechność korzystania z kart kredytowych i wiążąca się z tym instrumentem łatwość dokonywania zakupów, jak również rozpowszechnienie dogodnych form sprzedaży dóbr konsumpcyjnych w formie ratalnej.

Tak jak w przypadku przedsiębiorstw, przyczyn narastania zjawiska niewypłacalności wśród osób fizycznych należy upatrywać zarówno w czynnikach niezależnych od działania tych osób, tj. w wypadkach losowych, utracie pracy czy zdrowia, jak i w pełni zależnych od ich działań, np. wysokiej skłonności do zaciągania zobowiązań. Każda z przyczyn niewypłacalności osób fizycznych nie tylko negatywnie wpływa na sytuację dłużnika, ale dotyczy również jego wierzycieli.

Zarówno wierzyciele, jak i dłużnicy mogą negocjować zmianę umowy, dostosowując jej warunki i terminy spłaty do bieżącej sytuacji i możliwości finansowych dłużnika. Jednak często zdarza się, że sytuacja dłużnika zmusza wierzycieli obawiających się o swoje należności do podejmowania działań w celu odzyskania swoich wierzytelności. Wierzyciele, wykorzystując instytucje windykacyjne i komornicze, usiłują odzyskać swoje wierzytelności w drodze przymusu, co często stawia dłużnika – osobę fizyczną w dramatycznej sytuacji. W takich warunkach dłużnicy, nie widząc szansy na uwolnienie się od nadmiernych zobowiązań, nie podejmują działań w celu wyjścia z kryzysu, co czyni ich stałymi adresatami pomocy społecznej. Osoby takie, przechodząc na utrzymanie całego społeczeństwa powiększają margines ubóstwa. Wierzyciele także nie zyskują na takim rozwiązaniu problemu, bowiem raczej bezpowrotnie tracą swoje należności oraz potencjalnych klientów.

Dla złagodzenia takich problemów niektóre kraje wprowadziły do swoich systemów prawnych przepisy dotyczące niewypłacalności osób prywatnych, tzw. upadłość konsumencką.

Utrata bytu prawnego w drodze upadłości przez podmiot prowadzący działalność gospodarczą jest zjawiskiem normalnym i często spotykanym w gospodarce rynkowej. W przypadku konsumentów ogłoszenie upadłości nie może być zjawiskiem prawnie tożsamym, gdyż utrata podmiotowości przez osobę fizyczną w drodze tego postępowania nie jest możliwa.

Postępowanie w zakresie upadłości konsumenckiej ma służyć oddłużeniu osoby fizycznej w sytuacji, gdy spłata długu przekracza jej możliwości finansowe. Ma to umożliwić normalne funkcjonowanie tej osoby jako podmiotu, dając pełnię praw do ponownego zaciągania zobowiązań od chwili uwolnienia od długów.

Obecny rozwój prawa zmierza w kierunku tworzenia przepisów służących zarówno ochronie praw wierzyciela, jak i dłużnika. Dają mu one szansę uwolnienia

się od długów i rozpoczęcia normalnej egzystencji z możliwością ponownego wypracowania majątku. Chronią go przed dyskryminacją ze strony wierzycieli, pracodawców i innych podmiotów wchodzących z nim w zobowiązaniowe stosunki prawne.

Za prekursora w dziedzinie regulowania upadłości konsumenckiej uchodzi ustawodawstwo amerykańskie, które jako pierwsze przyznało osobie fizycznej – konsumentowi prawo bycia podmiotem w postępowaniu upadłościowym. Uwolnienie od długu i umożliwienie funkcjonowania w społeczeństwie od nowa bez ograniczenia prawa do zaciągania nowych zobowiązań, zwane jest w systemie amerykańskim zasadą *fresh start*.

W podobnym kierunku zmierzają rozwiązania prawa upadłościowego i oddłużeniowego osób fizycznych wprowadzane w różnych krajach europejskich. Procedury układowe, zawieszenie postępowania, rozwiązanie polubowne mają służyć podtrzymaniu egzystencji dłużnika, jego aktywności zawodowej i poprawie sytuacji finansowej. Jeśli zadłużenie utrzymuje się – a nie był to chwilowy brak środków – przepisy prawa pozwalają na redukcję części długu, często wbrew woli lub za wymuszoną zgodą wierzycieli dłużnika. Wymuszenie dotyczy jednak sytuacji, gdy nie ma perspektyw pełnego zaspokojenia wierzytelności z majątku dłużnika, a więc powinno odnosić się do pozbawienia wierzyciela praw, których spełnienie było i tak nierealne.

W systemach prawnych krajów europejskich, które wprowadziły regulacje z zakresu postępowania upadłościowego i oddłużeniowego osób fizycznych, w dużej mierze wzorowano się na systemie amerykańskim. Nie można jednak mówić o całkowitym przeniesieniu rozwiązań amerykańskich. Odmienność w krajach europejskich wynika z innych założeń przyjętych przez twórców tych regulacji i dotyczy wymagań stawianych dłużnikom, prowadzących do uwolnienia ich od nadmiernych długów. Różne jest także podejście do podmiotu takiego postępowania. W wielu porządkach prawnych pojęcie osoby fizycznej jest szersze niż w prawie materialnym i obejmuje również osoby prowadzące drobną działalność gospodarczą. Regulacje te mają szersze znaczenie podmiotowe i nie mogą być utożsamiane wyłącznie z tzw. upadłością konsumencką.

Problematyka ochrony osób fizycznych w zakresie prawa upadłościowego i oddłużeniowego nie została dotychczas unormowana w dyrektywach Unii Europejskiej. Oznacza to, że państwa Wspólnoty nie są związane żadną regulacją wzorcową. Nie ma dla nich ustanowionych minimalnych standardów ochrony osób fizycznych - konsumentów, które musiałyby wypełniać regulacje poszczególnych państw członkowskich.

Poniżej przedstawiono przegląd postępowania upadłościowego i oddłużeniowego dla osób fizycznych w kilku krajach.

USA

Postępowanie upadłościowe w USA uregulowane jest w pierwszej części ustawy federalnej Bankruptcy Reform Act – Bankruptcy Code (BC)² z dnia 6 listopada 1978 r., obowiązującej od 1 października 1979 r. Amerykańskie postępowanie upadłościowe charakteryzuje się tym, że służy zaspokojeniu wierzycieli, jak też pełni funkcję środka ochronnego dla dłużnika. Prawo to przewiduje możliwość zwolnienia dłużnika z długów, których spłata przekracza jego możliwości finansowe.

Dla skutecznego wszczęcia postępowania regulacje amerykańskiego prawa upadłościowego nie wymagają, aby majątek dłużnika wystarczał na zaspokojenie kosztów postępowania.

Dłużnicy osoby fizyczne mogą skorzystać z dwóch rodzajów postępowań:

- postępowania likwidacyjnego, zawartego w rozdziale 7. (BC),
- postępowania ugodowego, zawartego w rozdziale 13. (BC).

Wybór postępowania zależy od wielkości majątku i posiadanych dochodów. Dłużnicy nieposiadający dużego majątku, ale mający wysokie dochody bieżące nie mogą zgłaszać wniosku o otwarcie postępowania likwidacyjnego³, a jedynie ugodowego. Wiąże się to z różnicami obciążeń, jakie niosą oba postępowania, jak również szybkością uwolnienia się od długu. W przypadku postępowania likwidacyjnego tzw. *fresh start* można uzyskać już w ciągu 4 miesięcy, a w przypadku postępowania ugodowego okres wychodzenia z zadłużenia może trwać od 3 do 5 lat⁴.

Postępowanie likwidacyjne – ogólna charakterystyka

Postępowanie likwidacyjne ma charakter typowego postępowania upadłościowego. W ramach tego postępowania dłużnik traci prawo rozporządzania swoim majątkiem. Majątek stanowiący masę upadłościową ujęty w spisie inwentarza przejmuje syndyk masy upadłościowej. Podejmuje on działania w celu likwidacji majątku dłużnika poprzez sprzedaż majątku, a środki z niej uzyskane zostają podzielone między wierzycieli. Dłużnikowi przysługuje jedynie tzw. minimum egzystencjalne. Z masy upadłościowej wyłącza się określone przedmioty, aby zapewnić dłużnikowi taki poziom życia, który umożliwi mu podjęcie

działalności zarobkowej lub zawodowej⁵. Jeśli jakaś część masy upadłościowej nie zostanie sprzedana lub z jakichś przyczyn nie może podlegać upłynieniu, jest zwracana dłużnikowi. Dłużnik może być zwolniony z pozostałej części długu, której nie dało się pokryć w wyniku likwidacji jego majątku.

Zwolnienie z długu

Zwolnienie takie nie obejmuje m.in. ustawowych zobowiązań podatkowych i celnych, a także ciążących na dłużniku zobowiązań alimentacyjnych i odszkodowawczych oraz zabezpieczeń, których dłużnik udzielił wierzycielom. Ponadto zwolnieniom nie podlegają zobowiązania zaciągnięte przez dłużnika w ciągu ostatnich 40 dni przed złożeniem do sądu wniosku o otwarcie postępowania likwidacyjnego, gdy w ocenie sądu dotyczyły one wydatków na towary bądź usługi określone mianem „luksusowych”.

Jeśli dłużnikowi już raz przyznano zwolnienie z długów, o następne zwolnienie z długu może ubiegać się dopiero po upływie siedmiu lat.

Postępowanie ugodowe

Postępowanie ugodowe charakteryzuje się tym, że pozwala na uniknięcie likwidacji majątku dłużnika w zamian za przekazanie wierzycielom określonej części jego bieżących dochodów. Podmiotami tego postępowania są osoby fizyczne posiadające regularne dochody, jeśli wartość ich niezabezpieczonych długów nie przekracza 100.000 USD lub gdy dług zabezpieczony nie przekracza 350.000 USD (§109e BC).

Postępowanie wszczynane jest wyłącznie na wniosek dłużnika i co istotne, dłużnik nie musi być niewypłacalny. Dłużnik osobiście sporządza spis majątku oraz podaje wyczerpujące informacje na temat swoich bieżących dochodów i wydatków. Do dokumentów tych dołącza również listę swoich wierzycieli.

Wszczęcie postępowania powoduje zamknięcie wierzycielom drogi do dochodzenia swoich wierzycielności w ramach innych rodzajów postępowania.

Do masy upadłościowej zaliczany jest cały majątek dłużnika wraz z jego bieżącymi dochodami z zatrudnienia oraz przysporzeniami z innych źródeł. W odróżnieniu od postępowania likwidacyjnego, dłużnik pozostaje w posiadaniu całej masy upadłościowej i może nią swobodnie dysponować poprzez wynajem lub zbycie, jeśli tylko prawa wierzycieli są należycie chronione.

Przy spłacie długu ustanowiony sądowo syndyk spełnia w stosunku do dłużnika funkcję doradczą i pomocniczą. W tym postępowaniu syndyk nie ma prawa

² Bankruptcy Code zawiera 5 rodzajów postępowań – w części 7. upadłość określaną jako proste postępowanie upadłościowe-likwidacyjne, w części 9. upadłość komunalną, w części 11. upadłość przedsiębiorców, w części 12. upadłość gospodarstw rolnych i w części 13. postępowanie ugodowe odnoszące się do upadłości osób fizycznych.

³ Dla dłużnika, który jeszcze nie zdążył wypracować dużego majątku, ale dużo zarabia, likwidacja niewielkiego majątku nie stanowi dużej dolegliwości, stąd konieczne było ograniczenie wyboru środka do oddłużenia takich osób.

⁴ T.A. Sullivan, E. Warren, J.L. Westbrook: *As we forgive our debtors – Bankruptcy and Consumer Credit in America*. Washington Beard Book, 1999, s. 25.

⁵ Zakres wyłączeń jest różny i w większości stanów podlega jurysdykcji stanowej. Często też zależy, w ramach prawa stanowego, od sytuacji rodzinnej dłużnika i podlega ocenie i decyzji sądu.

do dysponowania majątkiem dłużnika, ma jednak prawo do zaskarżania czynności podjętych w czasie postępowania.

Plan spłaty długu

W terminie 15 dni od złożenia wniosku o wszczęcie postępowania ugodowego dłużnik musi przedłożyć plan zwolnienia z długu. W samodzielnie sporządzonym planie przedstawia propozycję wysokości i terminów spłat swoich wierzycieli. Nieprzedłożenie planu w terminie naraża dłużnika na uchylenie postępowania przez sąd. Plan musi obejmować propozycje:

- wysokości kwot, jakie dłużnik podejmuje się przekazywać swoim wierzycielom z przyszłych dochodów,
- pokrycia kosztów postępowania,
- okresu, w ciągu którego postanowienia planu mają być realizowane.

Amerykańskie ustawodawstwo upadłościowe nie wprowadza wymogu spłaty wierzycielom określonej minimalnej kwoty, aby dłużnik mógł się ubiegać o zwolnienie z pozostałej części długu. Szansę na zatwierdzenie przez sąd mają jedynie plany wskazujące na maksymalne zaangażowanie dłużnika w spłaty wierzycieli (§1324b BC).

Sąd upadłościowy wyznacza termin, w czasie którego wierzyciele mogą wnosić zarzuty do przedstawionego przez dłużnika planu lub wyrażać zgodę na jego przyjęcie. O przyjęciu zarzutów każdorazowo rozstrzyga sąd. Jeszcze przed zatwierdzeniem planu przez sąd dłużnik musi pokryć koszty, które powstały w trakcie postępowania.

Planem zatwierdzonym przez sąd związane są wszystkie strony, w tym wierzyciele, bez względu na stanowisko, jakie wyrażali.

W przypadku niezatwierdzenia planu przez sąd i niewykorzystania możliwości złożenia nowego planu sąd uchyła postępowanie ugodowe lub wszczyna postępowanie likwidacyjne.

Gdy plan zostaje przyjęty i zatwierdzony przez sąd, jego realizacja powinna się rozpocząć nie później niż w ciągu 30 dni od daty jego przedstawienia. W spłacie pośredniczy syndyk, któremu dłużnik przekazuje kwoty należne wierzycielom.

Prawo amerykańskie przewiduje możliwość zmiany planu w trakcie jego realizacji, np. ze względu na zmianę sytuacji finansowej dłużnika. Do składania wniosków o zmianę planu uprawnieni są oprócz dłużnika i syndyka również wierzyciele. Wszyscy uczestnicy postępowania informowani są o propozycji zmiany, jednakże tylko wierzyciele, których wierzytelności są zabezpieczone, mogą wyrazić zgodę lub odrzucić propozycję zmiany planu. Pozostali wierzyciele, jeśli zamierzona zmiana planu może mieć wpływ na spłatę ich

wierzytelności, mają prawo wnieść protest do zmian w planie i żądać rozpatrzenia protestu. Ostatecznie sąd rozstrzyga o zmianie planu w trybie przewidzianym dla przyjęcia i zatwierdzenia całości planu.

Zwolnienie z pozostałych długów

Zwolnieniu mogą podlegać wierzytelności zabezpieczone i niezabezpieczone, w tym niespłacone zobowiązania podatkowe objęte planem. Prawo do zwolnienia nie obejmuje trzech kategorii wierzytelności:

- długoterminowych, których termin spłaty jest dłuższy niż czas obowiązywania planu,
- świadczeń alimentacyjnych,
- długów powstałych po rozpoczęciu postępowania, na których zaciągnięcie dłużnik nie miał zgody (§ 1322 BC).

Grupa wyłączeń ze zwolnienia z długu jest ograniczona, w przeciwieństwie do postępowania likwidacyjnego. Nie stosuje się tu również uprzywilejowania niektórych grup wierzycieli, a raz przyznanemu zwolnieniu z długów nie służy prawo odwołania. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy dłużnik w wyniku przestępstwa uzyskał korzystne dla siebie decyzje.

Uwolnienie się od nadmiernych długów w drodze tego postępowania daje osobie fizycznej szansę na normalną egzystencję w społeczeństwie i zgodnie z zasadą *fresh start* wypracowanie nowego majątku.

Austria

W austriackim porządku prawnym odrębne postępowanie upadłościowe przeznaczone dla osób fizycznych obowiązuje od 1995 r. Postępowanie upadłościowe dla osób fizycznych uregulowane jest wraz z innymi rodzajami postępowania w Cesarskim Rozporządzeniu z dnia 10 grudnia 1914 r. o wprowadzeniu prawa upadłościowego i układowego⁶. Wprowadzone do tego aktu prawnego w noweli z 1993 r.⁷ postępowanie dzieli się na dwie części:

- postępowanie upadłościowe,
- postępowanie oddłużeniowe, służące do uwolnienia osoby fizycznej od długu.

Postępowanie przeznaczone jest dla osób fizycznych bez względu na to, czy prowadzą działalność gospodarczą, czy nie. Dla postępowania upadłościowego osób fizycznych właściwe są sądy okręgowe i nosi ono nazwę „postępowanie regulacji długów”⁸.

⁶ Konkursordnung: RGB1 1914/337

⁷ Konkursordnung-Novelle: BGB1 1993/974

⁸ Dla upadłości przedsiębiorstw właściwe są sądy krajowe i jest to zasadniczo różnica między postępowaniem upadłościowym i oddłużeniowym przedsiębiorców a postępowaniem dla konsumentów.

Postępowanie upadłościowe osób fizycznych

W postępowaniu upadłościowym dąży się do zawarcia ugody między dłużnikiem a wierzycielami. Dostęp do tego postępowania dla osób fizycznych jest ograniczony z uwagi na warunek, jaki musi spełnić dłużnik. Wymaga się, aby majątek dłużnika w chwili składania wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego zapewniał pokrycie kosztów postępowania. Jeśli warunek ten jest spełniony, postępowanie zostaje wszczęte na wniosek dłużnika. W każdej innej sytuacji następuje oddalenie wniosku.

Przepisy austriackie zawierają jednak wyjątek od tej ogólnej zasady i pozwalają na ogłoszenie upadłości osoby fizycznej, jeśli dłużnik:

- podejmie próbę pozasądowej ugody z wierzycielami w celu uniknięcia kosztów, jakie wiążą się z prowadzeniem postępowania przed sądem; postępowanie upadłościowe może być tylko wtedy wszczęte, gdy ugoda z wierzycielami nie doszła do skutku;
- przedłoży sądowi spis swojego majątku oraz plan spłaty długów;
- złoży wniosek o wszczęcie postępowania oddłużeniowego.

W sytuacji gdy postępowanie upadłościowe zostało wszczęte, mimo że majątek dłużnika nie wystarczył na pokrycie kosztów postępowania, koszty te czasowo są pokrywane ze środków państwowych. Kwoty wydatkowane na pokrycie kosztów postępowania, które nie zostały pokryte ze środków uzyskanych w wyniku likwidacji majątku, dłużnik obowiązany jest zwrócić (§184 ust. 2).

W postępowaniu upadłościowym toczącym się na wniosek osoby fizycznej, będącej konsumentem, zarządzanie masą upadłościową powierza się samemu dłużnikowi, w przeciwieństwie do postępowania upadłościowego zwyczajnego, gdzie taką funkcję sprawuje syndyk. Ograniczenie władzy syndyka nad majątkiem dłużnika osoby fizycznej ma tę dobrą stronę, że nie obciąża masy upadłościowej wynagrodzeniem syndyka.

Zarząd masą upadłościową przez dłużnika podlega jednak ograniczeniom. Dłużnik może rozporządzać składnikami masy upadłościowej wyłącznie za zgodą sądu. Swoboda dłużnika w zakresie rozporządzania składnikami majątku może dotyczyć działań mieszczących się w granicach zwykłego zarządu. Dłużnik może w każdej chwili, w wyniku decyzji sądu, zostać zastąpiony przez syndyka.

Plan spłaty

Instytucja planu spłaty jest zasadniczym elementem postępowania upadłościowego, służącym konsumentom. Daje ona szansę oddłużenia konsumentom, którzy nie mogą zawrzeć ugody⁹. Regulacja ta przewidziana

jest również na wypadek, gdy dłużnik nie dysponuje żadnym majątkiem. Plan spłaty jest propozycją spłaty wierzytelności ze strony dłużnika i ma charakter szczególnej, przymusowej ugody, toczącej się już przed sądem. Dłużnikowi nie stawia się żadnych formalnych wymagań co do treści planu.

Realizacja planu – likwidacja majątku zadłużonego

Kolejnym etapem po przyjęciu planu przez sąd jest likwidacja majątku zadłużonego. Środki uzyskane w drodze likwidacji masy, niezależnie od postanowień planu spłaty, dzielone są pomiędzy wierzycieli. Następnie w celu uprawomocnienia planu musi być przyjęty przez wierzycieli i sąd. Postępowanie upadłościowe ulega wówczas uchyleniu.

Plan może zostać uznany za nieważny w sytuacji, gdy dłużnik nie wykona go w wyznaczonym czasie (§196 ust. 2).

Podobnie jak w ustawodawstwie amerykańskim, regulacje ustawy uwzględniają jednak w trakcie realizacji planu spłaty zmianę sytuacji majątkowej dłużnika, która mogła nastąpić bez jego winy. Może on wówczas złożyć wniosek o ponowne głosowanie nad planem spłaty i wszczęcie postępowania oddłużeniowego.

Postępowanie oddłużeniowe

Przyczyną wszczęcia tego postępowania jest odrzucenie przez wierzycieli planu spłat zaproponowanego przez dłużnika w postępowaniu upadłościowym. Wszczęcie postępowania oddłużeniowego powoduje uchylenie postępowania upadłościowego. Postępowanie to ma służyć uwolnieniu osoby fizycznej od długów, z równoczesnym umożliwieniem wierzycielom uzyskania spłaty przynajmniej części przysługujących im wierzytelności.

Regulacja austriacka przewiduje siedmioletni okres, w którym dłużnik obciążony określonymi obowiązkami powinien podjąć starania o obniżenie zadłużenia.

Do licznych obowiązków, które nakłada się na dłużnika w postępowaniu oddłużeniowym związanym z obniżeniem zadłużenia, należą:

- podjęcie pracy zarobkowej oraz – na żądanie sądu i powiernika – udzielanie informacji o działalności zarobkowej,
- informowanie sądu o zmianie miejsca pobytu,
- ujawnianie wszelkich przysporzeń majątkowych, które nastąpiły w trakcie procesu oddłużenia.

Dłużnik jest zobowiązany do wydania powiernikowi wszelkiego majątku i przysporzeń dokonanych na jego rzecz. W czasie procesu oddłużania nie może on swobodnie zaciągać zobowiązań, których spełnieniu nie mógłby podoleć.

Wszystkie nakładane na dłużnika obowiązki mają służyć jego maksymalnej aktywizacji w celu spłaty zadłużenia.

⁹ Z reguły warunki przymusowej ugody wymagają spłaty 20% kwoty zadłużenia w ciągu 2-3 lat.

W ciągu 7 lat dłużnik jest obowiązany do przekazywania ulegającej zajęciu części swoich zarobków na rzecz powołanego przez sąd powiernika, który rozporządza dochodami dłużnika, dokonując ich podziału i regulacji długów. W pierwszej kolejności zaspokajane są długi masy upadłościowej, następnie koszty postępowania oddłużeniowego, wreszcie kwoty przysługujące wierzycielom dłużnika.

W czasie procesu oddłużeniowego zawieszono zostają działania mające na celu dochodzenie przez wierzycieli praw z majątku dłużnika (§203 ust. 1). Jednakże przez cały ten czas wierzycielom przysługuje prawo wniesienia do sądu wniosku o uchylenie postępowania oddłużeniowego. Podstawą do takiego zachowania wierzycieli może być niewywiązywanie się dłużnika z nałożonych na niego powinności lub skazanie dłużnika za przestępstwo popełnione na szkodę wierzycieli. Wyposażenie wierzycieli w powyższe uprawnienie również ma służyć aktywizacji i zaangażowaniu dłużnika w spłatę długów wierzycielom.

Zwolnienie z pozostałych długów

Po ustawowym terminie 7 lat sąd – oprócz wydania postanowienia o ukończeniu postępowania oddłużeniowego – orzeka również o zwolnieniu dłużnika z niespłaconych w postępowaniu długów, gdy wierzyciele w czasie trwania postępowania upadłościowego i naprawczego zostali w 10% zaspokojeni ze swoich wierzytelności (§213 ust. 1). W sytuacji gdy wymagane ustawowo minimum spłaty długu nie zostanie przez dłużnika osiągnięte, decyzja o ukończeniu postępowania oddłużeniowego i zwolnieniu z długów zależy od obiektywnej oceny okoliczności sprawy dokonanej przez sąd. W takiej sytuacji decyzja sądu może dopuszczać zwolnienie z reszty długu, ale przewiduje się również możliwość wydania postanowienia o ukończeniu postępowania z możliwością zawieszenia zwolnienia z długów na dalsze 3 lata, z nałożeniem na dłużnika określonych obowiązków, dyscyplinujących go do ociążenia wymaganego minimum spłat (§214 ust. 3).

Może też wystąpić sytuacja, w której postępowanie oddłużeniowe może być zakończone już po upływie 3 lat – jeśli wierzyciele w czasie trwania postępowania upadłościowego i oddłużeniowego zostaną zaspokojeni w 50% ze swoich wierzytelności (§213 ust. 1).

Niemcy

Postępowanie upadłościowe dla osób fizycznych obowiązuje od 1 stycznia 1999 r. i jest uregulowane w ustawie z 5 października 1994 r. – Prawo o niewypłacalności¹⁰. Ustawa ta określa, iż konsumentem jest osoba fi-

zyczna, która nie prowadzi żadnej bądź tylko ograniczoną samodzielną działalność gospodarczą, której rodzaj i wielkość nie wymaga zorganizowanego w sposób kupiecki przedsiębiorstwa (§304 ust. 1). Zgodnie z taką definicją, regulacje o upadłości konsumenckiej odnoszą się również do pracowników, bezrobotnych, wolnych zawodów oraz drobnych przedsiębiorców. Zwyczajowo, sądami właściwymi w postępowaniu upadłościowym są sądy pierwszej instancji.

Ustawa uzależnia przebieg postępowania od tego, kto wystąpi z wnioskiem o wszczęcie postępowania upadłościowego.

- Gdy z wnioskiem występują wierzyciele, ma miejsce uproszczone postępowanie upadłościowe.
- Jeśli z wnioskiem o wszczęcie postępowania zamierza wystąpić dłużnik, musi w ciągu 6 miesięcy przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania podjąć próbę ugody pozasądowej z wierzycielami.
- Jedynie gdy ugoda nie dojdzie do skutku, dłużnik może wnioskować o wszczęcie postępowania upadłościowego przed sądem.

W ramach procedury ugody pozasądowej z wierzycielami, dłużnik musi sporządzić plan spłaty długów. Nie jest on jednak związany żadnymi regulacjami, co do formy i treści planu. Ponadto nie ma też obowiązku równego traktowania wierzycieli przy sporządzaniu planu spłaty. Wymagane jest jedynie zgodne przyjęcie planu przez wszystkich wierzycieli. Podjęcie próby zawarcia pozasądowej ugody nie wstrzymuje biegu postępowań egzekucyjnych, toczących się wobec dłużnika oraz naliczenia odsetek od wymagalnych zobowiązań.

W przypadku braku zgody wierzycieli na propozycje przedstawione w planie spłat od dłużnika wymaga się poświadczenia faktu podjęcia próby ugody z wierzycielami. Poświadczenia takiego może dokonać notariusz i będzie ono służyć jako dowód podjęcia próby porozumienia z wierzycielami na drodze sądowej.

Postępowanie ugodowe prowadzone przed sądem

Porozumienie z wierzycielami na drodze sądowej może mieć również charakter ugody, ale zawieranej za pośrednictwem i przy decydującym głosie sądu.

Oprócz wniosku dłużnik zobowiązany jest przedłożyć w sądzie wykaz posiadanego majątku, listę wierzycieli, wykaz przysługujących im wierzytelności oraz plan oddłużenia i dokument poświadczający podjęcie próby ugody pozasądowej.

Przedłożone we wniosku o wszczęcie postępowania wykazy i plan oddłużenia są doręczane wierzycielom, którzy zobligowani są – w ciągu miesiąca – do zajęcia stanowiska co do propozycji dłużnika. Aby plan był przyjęty, wymagana jest pisemna zgoda wszystkich wierzycieli.

¹⁰ Insolvenzordnung BGB1. I, 2866, ostatnia zmiana z 26 października 2001 r.

W sytuacji, gdy większość wierzycieli wyraża zgodę na plan przedstawiony przez dłużnika, sąd jest uprawniony do zastąpienia zgody sprzeciwiających się wierzycieli własnym orzeczeniem, na wniosek dłużnika lub innych wierzycieli. Celem takich regulacji jest wyeliminowanie sytuacji powodujących utrudnienie prowadzenia postępowania przez niektórych wierzycieli wyłącznie z uwagi na partykularny interes tych podmiotów.

Przyjęcie planu sąd potwierdza w drodze postanowienia. Powoduje ono wygaśnięcie wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego. Przy braku zgody wszystkich wierzycieli sąd rozważa, czy sądowe postępowanie pojednawcze powinno zostać zakończone. Jeśli więcej niż połowa wierzycieli odrzuci plan bądź gdy sprzeciwiający się wierzyciele reprezentują więcej niż połowę wierzytelności, plan nie dochodzi do skutku, a postępowanie toczy się jako uproszczone postępowanie upadłościowe.

Uproszczone postępowanie upadłościowe

Jeśli również sądowe postępowanie ugodowe nie dochodzi do skutku, sąd z urzędu rozpoczyna uproszczoną procedurę postępowania upadłościowego na podstawie wniosku, który dłużnik obowiązany był złożyć wraz z planem. Wszczęcie postępowania nie odbywa się jednak automatycznie. Sąd musi rozważyć, czy zachodzą przesłanki prowadzenia tej procedury, tj. czy dłużnik jest niewypłacalny, oraz czy masa upadłościowa wystarczy na zaspokojenie kosztów postępowania.

Uproszczenie procedury upadłościowej w odniesieniu do dłużnika – osoby fizycznej ma na celu nieobciążanie instytucji sądowych oraz minimalizację kosztów, które mogłyby obciążać dłużnika. Dlatego postępowanie to, w odróżnieniu od postępowania upadłościowego zwyczajnego, może być przeprowadzone w formie pisemnej. Charakterystyczne dla tego postępowania jest też to, iż dłużnik nie sporządza planu spłaty długu. W postępowaniu nie bierze udziału syndyk, a jego uprawnienia przechodzą na wierzycieli lub powiernika.

Wraz ze wszczęciem postępowania upadłościowego dłużnik traci prawo zarządzania i rozporządzania majątkiem należącym do masy upadłościowej, a prawo to przysługuje od tej chwili powiernikowi. Dalszym etapem postępowania jest likwidacja majątku w celu proporcjonalnego zaspokojenia wszystkich wierzycieli. Jako pierwsze pokrywane są koszty postępowania oraz pozostałe długi masy upadłościowej. Jeśli masa upadłościowa nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania, ulega ono umorzeniu (§207).

Zwolnienie z reszty długu

O zwolnieniu z reszty długu sąd rozstrzyga dopiero po zakończeniu podziału masy uzyskanej z likwidacji ma-

jątku dłużnika. Odmowa przyznania dłużnikowi zwolnienia z długu pociąga za sobą niekorzystne dla dłużnika skutki w postaci 30-letniego okresu odpowiedzialności za niespłacone długi¹¹.

Podobnie jak w Austrii, prawo niemieckie przewiduje 7-letni okres, w czasie którego dłużnik powinien spełniać określone powinności. Mają one częściowo charakter dyscyplinujący, a częściowo dotyczą czynności podejmowanych w celu zaspokojenia wierzycieli. Proces ten następuje po uchyleniu postępowania upadłościowego.

Do powinności obciążających dłużnika, których spełnienie jest warunkiem przyznania zwolnienia z pozostałych długów, zalicza się m.in.:

- wykonywanie działalności zarobkowej,
- wydawanie powiernikowi połowy dochodów (odmiennie niż w regulacji austriackiej, która wymaga wydania całości takich przysporzeń) i dokonywanie spłat tylko do rąk powiernika w celu zaspokojenia wierzycieli.

Dla niemieckiego postępowania upadłościowego osób fizycznych charakterystyczne jest to, że do ubiegania się przez dłużnika o zwolnienie z długu nie jest wymagana spłata minimalnej kwoty długu na rzecz wierzycieli¹².

Postępowanie o zwolnieniu z pozostałych długów kończy się orzeczeniem sądu, które wydawane jest po upływie siedmiu lat i w którym sąd orzeka o przyznaniu zwolnienia dłużnikowi. Zwolnienie powoduje, że zobowiązania, które nie zostały wykonane w postępowaniu upadłościowym oraz w ciągu siedmiu lat poprzedzających wydanie orzeczenia, przekształcają się w zobowiązania naturalne i mogą zostać spełnione przez dłużnika, ale nie mogą być zaskarżalne przez wierzycieli (§301 ust. 3). Skutki te odnoszą się do wszystkich wierzycieli, również tych, którzy swoich wierzycieli nie zgłosili, z wyłączeniem wierzycieli nieuczestniczących w postępowaniu o zwolnienie z pozostałego długu.

Przyznane przez sąd zwolnienie z pozostałych długów może zostać przez sąd odwołane, jeśli dłużnikowi zostanie udowodnione, że swoim niewłaściwym postępowaniem utrudniał zaspokojenie wierzycieli (§303).

Prawo do skorzystania z instytucji zwolnienia z pozostałych długów nie przysługuje dłużnikowi również wtedy, gdy został skazany za przestępstwo popełnione w trakcie prowadzonego postępowania upadłościowego oraz gdy nie wypłacił powiernikowi przysługującego mu wynagrodzenia.

¹¹ W prawie niemieckim taki właśnie jest termin przedawnienia roszczeń.

¹² Odmiennie niż w postępowaniu oddłużeniowym austriackim, gdzie wymaga się spłaty 10% wierzytelności.

Finlandia

Oddłużenie niewypłacalnych osób fizycznych w Finlandii odbywa się na podstawie ustawy z 8 lutego 1993 r. w sprawie oddłużania osób fizycznych¹³. Prawo do oddłużenia na podstawie tego aktu prawnego przysługuje dłużnikom – konsumentom i prowadzone jest przed sądem. Na szczególnych warunkach, określonych w ustawie, oddłużenie przysługuje też dłużnikom – osobom fizycznym prowadzącym działalność gospodarczą¹⁴. Postępowanie oddłużeniowe może być przeprowadzane jedynie przed ogłoszeniem przez dłużnika upadłości.

Wszczęcie postępowania oddłużeniowego

Podobnie jak w ustawodawstwie niemieckim, postępowanie to musi być poprzedzone wystąpieniem dłużnika do wierzycieli z propozycją polubownego porozumienia, w celu uzdrowienia swojej sytuacji finansowej (rozdz. 3 ust. 11). Dopiero brak możliwości porozumienia z wierzycielami daje dłużnikowi prawo wystąpienia do sądu z wnioskiem o oddłużenie. Postępowanie oddłużeniowe toczy się przed sądem w składzie jednoosobowym.

Występując z wnioskiem, dłużnik musi przedłożyć sprawozdanie, w którym określa powody zaciągnięcia długów i okoliczności, które doprowadziły do niewypłacalności. Zobowiązany jest również podać wysokość dochodów i wielkość posiadanych aktywów, które mogą być wykorzystane do spłaty długów. Składający wniosek może również dołączyć do niego wstępną wersję harmonogramu spłat. Ponadto dłużnikowi przysługuje prawo wskazania kandydata na zarządcę jego majątku.

W ramach regulacji dotyczących procesu oddłużenia ustawa wprowadza kilka sposobów zmniejszenia długu, a w konsekwencji oddłużenia:

- zmianę harmonogramu rat w trakcie postępowania oddłużeniowego w celu ułatwienia spłaty długu,
- spłatę w pierwszej kolejności zaległego kapitału, a dopiero później zaległych odsetek,
- możliwość redukcji odsetek od niespłaconego kapitału,
- pomniejszenie niespłaconego kapitału,
- uwolnienie od długu.

Spośród wyżej wymienionych mechanizmów sąd wybiera ten, który jest najmniej szkodliwy dla wierzycieli, a jednocześnie wystarczający, aby uzdrowić sytuację finansową dłużnika. Procedurę pomniejszenia niespłaconego kapitału oraz zwolnienia z długu wprowadza

się wyłącznie w sytuacji, gdy nie ma innej możliwości przeprowadzenia oddłużenia.

Prawo do oddłużenia przysługuje dłużnikowi, jeśli głównym powodem niewypłacalności jest obniżenie jego zdolności do spłaty zadłużenia, będące następstwem:

- choroby,
- niezdolności do pracy,
- bezrobocia lub innych okoliczności o charakterze losowym, za których powstanie dłużnik nie ponosi odpowiedzialności,
- istnieje inny powód oddłużenia, uzasadniony z punktu widzenia proporcji zadłużenia do zdolności płatniczych dłużnika, a sam zadłużony nie jest w stanie zwiększyć swoich dochodów w stopniu koniecznym do obsługi zadłużenia.

Wszczęcie postępowania oddłużeniowego nie przysługuje dłużnikowi, jeśli:

- w trakcie postępowania egzekucyjnego dłużnik dopuścił się przestępstwa, ukrywał dochody lub w inny sposób unikał egzekucji,
- celem działalności dłużnika były działania spekulacyjne,
- przedmiotem zobowiązania jest płatność z tytułu wykroczenia,
- jest podejrzany w sprawie kryminalnej,
- pochodzenie długu i sposób, w jaki odnosi się do swoich finansów, wskazują, iż dłużnik dopuścił się zadłużenia licząc na oddłużenie lub działał nazbyt lekkomyślnie,
- korzystał już w przeszłości z prawa do oddłużenia.

Ten ostatni warunek oznacza, że prawo do oddłużenia na podstawie tej ustawy przysługuje osobie fizycznej tylko raz. Ponadto należy zwrócić uwagę na przesłankę odmowy wszczęcia postępowania oddłużeniowego ze względu na pochodzenie długu i sposób, w jaki dłużnik odnosił się do swoich finansów. Jest to jedyny przypadek w ustawodawstwie regulującym upadłość konsumencką, gdzie dłużnikowi ustawowo odmawia się praw do oddłużenia, jeśli jego działania, w wyniku których popadł w tarapaty finansowe, są wynikiem braku dyscypliny finansowej i rozrzutności.

Skutki wszczęcia postępowania oddłużeniowego

Rozpoczęcie procesu oddłużeniowego wygasza procedurę upadłościową wszczętą na wniosek wierzyciela. Równocześnie wszczęcie postępowania oddłużeniowego skutkuje zawieszeniem spłaty oraz wstrzymaniu wszelkie procesy windykacyjne długów objętych postępowaniem oddłużeniowym. Gdy tego typu postępowania już się toczą, z chwilą rozpoczęcia procesu oddłużeniowego ulegają wstrzymaniu.

Ponadto dłużnikowi przysługuje zwolnienie z spłaty kar za nieterminowe spłaty oraz wstrzymanie naliczania zaległych odsetek od długu podlegającego od-

¹³ Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual (57/1993)

¹⁴ Ustawa ta umożliwia oddłużenie dłużników prowadzących działalność gospodarczą tylko wówczas, jeśli spełniają określone warunki. Warunki te oraz tryb oddłużenia tych podmiotów zawarte zostały w rozdziale 7. ustawy w sprawie oddłużania osób fizycznych.

dłużaniu. Zawieszenie spłat długów nie dotyczy długów z tytułu zobowiązań alimentacyjnych.

Po wszczęciu postępowania oddłużeniowego dłużnikowi przysługuje prawo do wypowiedzenia umowy najmu, w wyniku której jest najemcą. Wypowiedzenie takie nie będzie zobowiązywało go do zapłaty odszkodowania, mimo że odbywa się niezgodnie z warunkami umowy, a jedynie do zapłacenia czynszu i opłat za okres wypowiedzenia.

Plan spłaty długu

W procesie oddłużeniowym sąd ustala i potwierdza plan spłat, który odpowiada możliwościom wypełnienia go przez dłużnika. W odniesieniu do długu zwykłego plan ustala się na 5 lat. Gdy dłużnik dysponuje własnościowym domem, który nie będzie podlegał sprzedaży na cele spłaty zadłużenia, okres spłaty może zostać przedłużony, ale nie może przekroczyć 10 lat (rozdz. 5 ust. 30).

Minimum egzystencjalne

Z całego dochodu dłużnika wyłącza się aktywa służące do zaspokojenia podstawowych potrzeb dłużnika. Do aktywów tych zalicza się:

- własnościowy dom dłużnika,
- niezbędne umeblowanie,
- przedmioty oraz narzędzia pracy niezbędne dla dłużnika oraz jego rodziny,
- pokrewne przedmioty niezbędne dłużnikowi do celów zarobkowych.

Własnościowy dom dłużnika może zostać sprzedany, a uzyskana kwota przeznaczona na spłatę zadłużenia jedynie w przypadkach, gdy dłużnik ewidentnie nie będzie w stanie obsłużyć wyznaczonej mu spłaty długu¹⁵. Do sprzedaży domu nie dojdzie jednak, jeśli miałoby to przyczynić się jedynie do nieznacznego przyrostu kwoty potrzebnej do obsługi długu wyznaczonego do spłaty lub jeśli brak będzie godziwego alternatywnego miejsca zamieszkania dla dłużnika i jego rodziny.

W planie spłat sąd ustala i wskazuje:

- aktywa dłużnika, które nie podlegają upłynnieniu,
- wysokość środków otrzymanych lub oczekiwanych po upłynnieniu aktywów dłużnika,
- dochody dłużnika oraz szacunki dotyczące przewidywanych zmian jego dochodów,

- wydatki na zaspokojenie niezbędnych potrzeb oraz inne obciążenia, np. alimentacyjne,
- mechanizm rat oraz długość okresu spłat długu zwykłego i długu zabezpieczonego,
- wysokość kosztów obsługi prawnej oraz prowizji i kosztów usług świadczonych przez zarządcę majątkiem dłużnika.

Zarządca

Do upłynnienia majątku dłużnika sąd powołuje zarządcę. Zarządca nadzoruje dłużnika dzięki pełnemu dostępowi do informacji na temat rachunków bankowych, płatności i zobowiązań dłużnika. Jednak jego podstawowym zadaniem jest prowadzenie negocjacji między dłużnikiem a wierzycielami w sprawie wstępnej wersji planu spłat, zatwierdzanego później przez sąd.

Wszelkimi kosztami związanymi z pracą zarządcy obciążany jest dłużnik. Musi on zapłacić zarządcę prowizję, jak również wszelkie koszty poniesione przez zarządcę w trakcie pełnienia obowiązków względem dłużnika. Jeśli dłużnik nie jest w stanie pokryć w całości kosztów działalności zarządcy, są one pokrywane ze środków państwowych.

Kolejność spłat

Dostępne środki, także te uzyskane z upłynnienia majątku dłużnika, w pierwszej kolejności są przeznaczone na spłatę uprzywilejowanych długów z tytułu łożenia na utrzymanie innych osób. W następnej kolejności zostaną one przeznaczone na pokrycie podstawowych kosztów utrzymania dłużnika i jego rodziny. Następnie są rozdzielone i przeznaczone na spłatę długów zgodnie z proporcjami ustalonymi w planie spłat zatwierdzonym przez sąd. Środki, w wysokości ustalonej w planie spłaty, zarządca przekazuje poszczególnym wierzycielom.

Plan spłaty zawiera również informację o wielkości oddłużenia dłużnika. Plan ten wiąże dłużnika bez względu na okres, w jakim musi dokonać spłat. Dłużnik będzie więc związany do całkowitego spłacenia kwot w nim wyznaczonych.

Szwecja

Procedurę upadłościową osób fizycznych w Szwecji reguluje ustawa upadłościowa z 11 czerwca 1987 r.¹⁶ W świetle tej ustawy za niewypłacalnego uznaje się dłużnika, jeśli w ciągu sześciu miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości nie posiadał ma-

¹⁵ Ustawa określa sposób ustalania minimalnej spłaty długu, zwanej „minimalną sumaryczną dla spłaty długu”, służącej do ustalenia realnej, możliwej do spłacenia przez dłużnika części długu. Jeśli dłużnik jest właścicielem domu to, aby go nie stracić, obowiązany jest pokryć dług do wysokości minimalnej sumarycznej. Na „minimalną sumaryczną” składają się: szacunkowa cena sprzedaży własnościowego domu pomniejszona o koszty sprzedaży domu, szacunkowe koszty utrzymania dłużnika i jego rodziny liczone na realnie najniższym poziomie oraz suma płatności na rzecz wierzycieli liczona w okresie powyżej 5 lat (rozdział 5 ust. 32).

¹⁶ Ustawa upadłościowa z 11 czerwca 1987 r. Dz.U. Nr 672 z 1987 r. ost. zm. z 2002 r. Dz.U. Nr 1125.

jątku wystarczającego do całkowitego spłacenia roszczeń lub gdy ogłosił zaniechanie płatności.

Przy upadłości całość majątku upadłego służy do spłaty wierzytelności wobec wszystkich wierzycieli a rozliczenie masy upadłościowej następuje wg rachunków wierzycieli.

Proces oddłużania osób fizycznych w Szwecji na podstawie powyższego aktu prawnego może przebiegać w formie:

- postępowania upadłościowego,
- postępowania układowego.

Postępowanie upadłościowe

Ustawa określa, że sprawy związane z upadłością podlegają nadzorowi sprawowanemu przez powołany do tego urząd nadzoru. Nadzorem tego urzędu objęte są: przeprowadzenie procedury upadłościowej, upłynienie masy upadłościowej i czynności syndyka.

Ustawa przewiduje prowadzenie rejestru upadłości osób fizycznych przy Urzędzie Patentowym i Rejestrowym.

Złożenie wniosku przez dłużnika lub wierzyciela powoduje wszczęcie procedury upadłościowej przez sąd właściwy merytorycznie w sprawach upadłości. Po ogłoszeniu decyzji o upadłości, której nadaje się tryb natychmiastowej wykonalności, sąd wyznacza dłużnikowi:

- termin złożenia zeznania o stanie majątku wchodzącego do masy upadłości,
- syndyka masy upadłościowej

Skutki ogłoszenia upadłości

W wyniku ogłoszenia przez sąd decyzji o upadłości dłużnik traci prawo do rozporządzania swoim majątkiem wchodzącym do masy upadłościowej. Nie może także zaciągać dalszych zobowiązań, które mogłyby wpłynąć na jego sytuację.

Do masy upadłościowej zalicza się cały majątek, należący do dłużnika w chwili ogłoszenia decyzji o upadłości, jaki można wyegzekwować.

Dłużnikowi przysługuje prawo do wyłączenia z masy upadłości środków służących do zaspokojenia elementarnych potrzeb życiowych jego i rodziny oraz prowadzenia działalności zarobkowej. Jednocześnie ogłoszenie decyzji o upadłości wstrzymuje wszelkie działania prawne wierzycieli, zmierzające do zajęcia majątku należącego do masy upadłościowej.

Na dłużniku spoczywa obowiązek przekazywania sądowi, urzędowi nadzoru oraz syndykowi wszelkich istotnych informacji i dokumentów dotyczących masy upadłościowej oraz innych wyjaśnień związanych z postępowaniem upadłościowym.

Sąd powierza syndykowi prawo do zarządu masą upadłości oraz prawo podejmowania działań w celu korzystnej i szybkiej sprzedaży masy upadłości. Jeśli

w ocenie syndyka, majątek dłużnika nie wystarczy do pokrycia kosztów postępowania upadłościowego oraz innych długów upadłego dłużnika, sąd decyduje o umorzeniu postępowania upadłościowego.

Podział majątku

Jeśli nie dochodzi do umorzenia postępowania, syndyk sprzedaje majątek dłużnika tak szybko, jak to jest możliwe.

Składników majątku masy upadłości nie można sprzedać, gdy dłużnik wystąpi z propozycją ugody. Jeśli nie ma przeszkód składniki majątku mogą zostać sprzedane. Wybór formy sprzedaży zależy od syndyka.

Po upłynieniu majątku i odliczeniu od uzyskanej kwoty kosztów postępowania upadłościowego syndyk sporządza propozycję podziału majątku. Propozycja ta jest niezwłocznie przedstawiana sądowi i urzędowi nadzoru. Wierzyciele mają prawo do zgłoszenia sprzeciwu do propozycji syndyka w terminie wyznaczonym przez sąd. Następnie propozycja jest zatwierdzana i syndyk niezwłocznie, zgodnie z decyzją sądu wypłaca świadczenia na rzecz wierzycieli.

W przypadku gdy kwota przysługująca wierzycielowi jest niższa niż 100 koron, nie jest wypłacana wierzycielowi, ale rozdzielana między pozostałych uprawnionych do podziału wierzycieli, których roszczeń w wyniku podziału nie zaspokojono w pełni (rozdz. 11 §13).

Koszty postępowania upadłościowego

Koszty postępowania upadłościowego są pokrywane z masy upadłości przed innymi długami. Koszty nie pokryte przez masę upadłości ponosi państwo. Jeśli postępowanie upadłościowe wszczęto na wniosek wierzyciela, którym nie było państwo, i doszło do jego umorzenia, a masa upadłości nie pokryła kosztów postępowania, koszty takie ponosi wierzyciel. W ostateczności, jeśli kosztów postępowania nie można ściągnąć od wierzyciela, pokrywa je Skarb Państwa.

Zakończenie postępowania upadłościowego

Ustawa określa, że postępowanie upadłościowe można zakończyć w ciągu sześciu miesięcy od złożenia przez dłużnika zeznania o stanie majątku. Termin ten może być przedłużony, jednakże ostateczną datą zakończenia postępowania upadłościowego będzie data podjęcia przez sąd decyzji o zatwierdzeniu likwidacji majątku upadłego (rozdz. 18 §11).

Postępowanie układowe

Dłużnik w każdym momencie postępowania upadłościowego może wystąpić do sądu z propozycją układu z wierzycielami, w której określi możliwą do zapłaty kwotę zobowiązań oraz termin jej uregulowania.

Sąd przyjmuje wniosek o zawarcie układu, jeśli propozycja dłużnika daje równe prawa wierzycielom do co najmniej 25% kwoty wierzytelności oraz gdy dłużnik zadeklaruje wypłatę zaproponowanych kwot w ciągu roku po zatwierdzeniu układu (rozdział 12 §5). Sąd zatwierdza wniosek o zawarciu układu na posiedzeniu, w którym uczestniczą wierzyciele oraz syndyk.

Jeśli układ zostanie przyjęty przez wierzycieli i zatwierdzony przez sąd, będzie wiążący dla dłużnika i wierzycieli i nie może być zmieniony bez zgody sądu. Wierzyciel objęty układem jest nim związany do wysokości kwoty, w jakiej zostanie zaspokojony, i nie może dochodzić na drodze sądowej swoich roszczeń do pozostałej umorzonej upadłemu kwoty (rozdział 12 §21).

Z chwilą zatwierdzenia układu, majątek stanowiący masę upadłości wraca do dłużnika, który sam nim rozporządza. Nadzór nad wykonaniem zobowiązań układowych dłużnika sprawuje wyznaczony przez sąd syndyk lub zarządca (rozdział 12 §26).

Rosja

W rosyjskim porządku prawnym upadłość i oddłużenie osób fizycznych reguluje ustawa o upadłości z 10 grudnia 1997 r.¹⁷ Akt ten wzoruje podstawowe rozwiązania prawne na ustawodawstwie amerykańskim, ale powieła również wiele innych rozwiązań z europejskich systemów prawnych.

Pojęcie dłużnika – osoby fizycznej, w ramach tej regulacji obejmuje obywateli, przedsiębiorców indywidualnych oraz gospodarstwa chłopskie (farmerskie) (art. 1 ust. 4).

Upadłością w rozumieniu tej ustawy jest sytuacja, gdy osoba fizyczna – obywatel jest niezdolna do zaspokojenia roszczeń wierzycieli z tytułu zobowiązań pieniężnych i wywiązania się z obowiązku płatności, jeśli powinności nie zostały przez nią spełnione w ciągu trzech miesięcy od chwili upływu terminu ich wymagalności i jeśli suma zobowiązań przewyższa wartość należącego do niej majątku.

Sprawy o upadłość rozpoznaje sąd arbitrażowy. Jej wszczęcie może nastąpić, jeśli suma roszczeń wobec dłużnika stanowi łącznie równowartość co najmniej stu minimalnych wynagrodzeń za pracę¹⁸.

Z wnioskiem do sądu arbitrażowego o uznanie za upadłego w związku z niewywiązywaniem się ze zobowiązań pieniężnych mogą wystąpić: sam dłużnik, wierzyciele i prokurator. W przypadku gdy dłużnik nie wywiązuje się z ciążących na nim obowiązkowych płatności, prawo wystąpienia z wnioskiem przysługuje również organom podatkowym.

W ramach procedur rozpoznania sprawy o upadłość dłużnika – obywatela ustawa przewiduje typowe dla większości systemów prawnych procedury upadłościowe:

- postępowanie upadłościowe,
- ugodę.

Postępowanie upadłościowe

Postępowanie to wszczynane jest po wydaniu przez sąd arbitrażowy orzeczenia o uznaniu dłużnika za upadłego. Postępowanie upadłościowe może trwać rok; możliwe jest przedłużenie go o sześć miesięcy (art. 97).

Skutki wszczęcia postępowania upadłościowego

Z chwilą wydania przez sąd arbitrażowy orzeczenia o upadłości dłużnika rozpoczyna się postępowanie upadłościowe, na skutek którego:

- unieważnia się wszelkie umowy dłużnika, związane z wyłączeniem lub przekazaniem w innych formach prawnych majątku obywatela, które zawarto w ciągu 1 roku przed wszczęciem przez sąd arbitrażowy postępowania w sprawie o upadłość,
- wstrzymuje się naliczanie kar, odsetek i innych sankcji finansowych w odniesieniu do wszystkich zobowiązań obywatela objętych postępowaniem upadłościowym oraz następuje odstąpienie od egzekucji majątku dłużnika.

Zawieszeniu wykonania nie podlegają płatności o charakterze odszkodowawczym, alimenty oraz inne zobowiązania o charakterze osobistym.

Minimum egzystencjalne

Z majątku, który po wszczęciu postępowania upadłościowego zostaje zajęty przez sąd i staje się masą upadłościową, wyłączony zostaje majątek obywatela, którego ogólna wartość nie może przekroczyć równowartości stu minimalnych wynagrodzeń za pracę. Z masy upadłościowej może również być wyłączony majątek, którego sprzedaż nie wpłynie w sposób istotnie na zaspokojenie roszczeń wierzycieli (art. 155).

Plan spłaty długów

Dłużnik do swojego wniosku może dołączyć wstępny plan spłaty długów. Ostateczny kształt dokumentu nadaje sąd arbitrażowy poprzez ustalenie wysokości spłat dla poszczególnych wierzycieli, wyznaczenie terminu jego realizacji oraz ustalenie kwoty pozostawionej dłużnikowi i członkom jego rodziny na konsumpcję.

W rezultacie wykonania przez dłużnika planu spłaty długu roszczenia wierzycieli zostaną w pełni spłacone, a postępowanie w sprawie o upadłość podlega umorzeniu.

¹⁷ Rosyjska ustawa federacyjna 1322 2 o upadłości, przyjęta przez Radę Federacyjną 24 grudnia 1997 r. obowiązuje od 1 stycznia 1998 r.

¹⁸ Na podstawie ustawy federalnej z 19 czerwca 2000 r. o minimalnej płacy, kwota minimalnej płacy w Rosji od 1 października 2003 r. wynosi 600 rubli.

Kolejność spłat

W pierwszej kolejności zaspokajane są roszczenia wierzycieli o charakterze odszkodowawczym, związane ze szkodą wyrządzoną przeciwko życiu i zdrowiu oraz świadczenia alimentacyjne.

W drugiej kolejności zaspokajane są roszczenia wierzycieli z tytułu wypłat odpraw i wynagrodzeń za pracę, honorariów autorskich i umów o dzieło.

W trzeciej kolejności zaspokajane są roszczenia wierzycieli z tytułu zobowiązań zabezpieczonych zastawem majątku dłużnika.

Czwartą grupę w kolejności zaspokojenia z majątku dłużnika stanowią roszczenia z tytułu obowiązkowych płatności na rzecz budżetu oraz funduszy pozabudżetowych.

W piątej kolejności zaspokajani są pozostali wierzyciele.

Roszczenia każdej kolejnej grupy wierzycieli są zaspokajane po całkowitym zaspokojeniu roszczeń poprzedniej grupy wierzycieli (art. 161 ust. 3).

Jeśli środki będące w depozycie sądowym są niewystarczające, zostają one rozdzielone między wierzycieli z poszczególnych grup zaspokajania, proporcjonalnie do kwot ich roszczeń.

Zwolnienie z długu

Po zakończeniu rozliczeń z wierzycielami zgodnie z planem spłat uznany za upadłego zostaje zwolniony z dalszego zaspokajania roszczeń wierzycieli. Zwolnienie takie nie przysługuje dłużnikowi w stosunku do zobowiązań o charakterze odszkodowawczym i alimentacyjnym, czyli stanowiących grupę roszczeń zaspokajanych w pierwszej kolejności. Jeśli nawet roszczenia takie nie zostały zgłoszone w trakcie procedury upadłościowej, wierzyciele zachowują prawo do ich dochodzenia po zakończeniu postępowania upadłościowego.

Skutki powtórnej niewypłacalności obywatela

Obywatelowi w ciągu 5 lat od uznania za upadłego nie przysługuje ponowne wystąpienie z takim wnioskiem (art. 163 ust. 1). Jeśli w tym okresie z wnioskiem takim wystąpi wierzyciel lub inny uprawniony podmiot, to dłużnikowi w wyniku wszczętego postępowania nie przysługuje zwolnienie z dalszego zaspokajania roszczeń wierzycieli.

Postępowanie ugodowe

Dłużnik i wierzyciel mają prawo zawrzeć ugodę w każdym stadium rozpoznania przez sąd arbitrażowy sprawy o upadłość. Warunkiem jest jednak, aby uгода była zawierana po spłaceniu zadłużenia z tytułu roszczeń

wierzycieli z pierwszej i drugiej grupy kolejności zaspokojenia (art. 123 ust. 1).

Uгода jest zatwierdzana przez sąd arbitrażowy. Określa ona wysokość i termin wykonania zobowiązań dłużnika wobec wierzycieli oraz formę dalszego zwolnienia z pozostałego długu.

Zawarcie ugody wstrzymuje wykonanie orzeczenia sądu arbitrażowego o uznanie za upadłego oraz zawieszona dalszą realizację postępowania upadłościowego.

Szwajcaria

Postępowanie upadłościowe i oddłużeniowe w Szwajcarii jest regulowane przez ustawę o dochodzeniu należności i o upadłości z 11 kwietnia 1889 r.¹⁹ Jest to najstarszy tego typu akt prawny w Europie. W zakresie oddłużania osób fizycznych ustawodawstwo to ma szczególne rozwiązania prawne.

Zakres podmiotowy, a więc zdolność upadłościowa w świetle tej ustawy przysługuje wyłącznie kupcom, spółkom handlowym oraz osobom prawnym prowadzącym działalność gospodarczą.

Prawo szwajcarskie nie przewiduje postępowania prowadzącego do uwolnienia dłużnika z reszty długu po ukończeniu postępowania upadłościowego, tak jak jest w prawie amerykańskim i wzorującym się na nim ustawodawstwie europejskim: austriackim czy niemieckim. Oznacza to, że dłużnik z chwilą zakończenia postępowania upadłościowego po dojściu do „nowego majątku” będzie zobowiązany pokryć wszelkie pozostałe zobowiązania wobec swoich wierzycieli upadłościowych. Prawo szwajcarskie nie daje dłużnikowi silnych bodźców do rozpoczęcia pomnażania swojego majątku, jeśli powyżej pewnej granicy uzyskanych dochodów będą one przedmiotem zaspokojenia wierzycieli. Stąd, alternatywnie, prawo szwajcarskie przewiduje oprócz postępowania upadłościowego także postępowanie układowe i uznaje tę procedurę za podstawową, której celem jest zrestrukturyzowanie zobowiązań dłużnika.

Ustawa dopuszcza trzy rodzaje postępowań układowych, wywołujących różny skutek dla zadłużonego i jego wierzycieli:

- **układ odroczeniowy**, w którym dłużnik zobowiązuje się do całkowitej spłaty swoich wierzycieli w ramach określonego terminarza,
- **układ dywidendowy**, w którym dłużnik zobowiązuje się spłacić część swoich zobowiązań w odpowiednich, równych proporcjach wobec wszystkich wierzycieli, i w którym uzgadnia się uwolnienie dłużnika od reszty długów,
- **układ likwidacyjny**, w którym dłużnik oddaje wierzycielom do dyspozycji swój majątek w całości lub

¹⁹ Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs (SchKG) – ustawa ta obowiązuje od 1892 r.

części, aby zaspokoił się z niego, i zostaje uwolniony z reszty długów lub w celu ustalenia sposobu dalszego pokrycia zobowiązań wobec niezaspokojonych wierzycieli.

Oprócz typowego postępowania układowego w szwajcarskiej ustawie upadłościowej występują:

- odroczenie ogłoszenia upadłości,
- odroczenie ratunkowe,
- zgodne, prywatne uwolnienie od długów.

Szwajcarskie prawo upadłościowe nie wprowadza ograniczeń w zakresie zdolności układowej podmiotów. Odmienność tych rozwiązań prawnych polega na tym, że są w nią wyposażeni również dłużnicy, którzy w ramach tej ustawy nie mają zdolności upadłościowej. W tej grupie podmiotów znajdują się osoby fizyczne – konsumenci oraz drobni przedsiębiorcy²⁰.

Szwajcarska ustawa upadłościowa kieruje do tej grupy podmiotów regulacje dotyczącego, prywatnego uwolnienia od długów.

Postępowanie dotyczące zgodnego, prywatnego uwolnienia od długów

Postępowanie wszczynane jest na wniosek dłużnika. Wszczęcie procedury prywatnego uwolnienia od długu zależy od oceny sędziego układowego, który po wpłygnięciu wniosku dłużnika bada, czy istnieją możliwości zawarcia porozumienia z wierzycielami. Sędzia układowy ustanawia nadzorcę sądowego, który pomaga dłużnikowi wypracować odpowiedni plan uwolnienia od długów, a także prowadzić negocjacje z wierzycielami w celu zawarcia układu i ustalenia wysokości oraz sposobu spłaty wierzycieli.

Otwarcie postępowania powoduje odroczenie dłużnikowi spłaty długów o trzy miesiące z możliwością przedłużenia do sześciu miesięcy. W tym okresie dłużnik jest obowiązany regulować jedynie tzw. długi uprzywilejowane, np. z tytułu zobowiązań alimentacyjnych.

Porozumienie w sprawie zgodnego, prywatnego uwolnienia od długu, odmiennie niż w typowym porozumieniu układowym zawierane jest osobno z każdym wierzycielem i wiąże dłużnika jedynie w stosunku do tych wierzycieli, z którymi udało się uzyskać porozumienie. Powyższy sposób zawierania porozumień zwalnia dłużnika z równego traktowania wierzycieli przy ustalaniu wysokości i kolejności zaspokajania roszczeń.

Podsumowanie

Przegląd regulacji dotyczących upadłości osób fizycznych wskazuje, że postępowanie upadłościowe i oddłużeniowe są postępowaniami kosztownymi i nie są

przeznaczone dla osób o niewielkim majątku. Ustawodawstwa Austrii czy Niemiec dają osobie fizycznej prawo do skorzystania z postępowania upadłościowego, a w jego wyniku do oddłużenia, pod warunkiem że majątek, jakim osoba ta dysponuje, pokryje ewentualne koszty postępowania.

Taka bariera prawna powoduje ograniczenie dostępu do postępowania upadłościowego, a w konsekwencji do oddłużenia. Stanowi jednak także ochronę przed narażaniem państwa na koszty, jakie mogą powstać w trakcie prowadzonego postępowania. W ustawodawstwie austriackim jest to przesłanka podstawowa wszczęcia postępowania. W ustawodawstwie niemieckim jest on, co prawda jedną z kilku przesłanek, ale również ważną, jak to, czy dłużnik jest niewypłacalny.

Institucja taka nie funkcjonuje w liberalnym prawie amerykańskim, ale i tutaj wielkość majątku oraz wielkość dochodów dłużnika wyznaczają, z jakiego rodzaju postępowania może korzystać w celu oddłużenia. Taki wybór skutkuje albo utratą całego posiadanego majątku, albo daje szansę na zachowanie dorobku życia, ale rozciąga proces oddłużenia w czasie i obciąża spłatą długu bieżące przychody dłużnika.

Innym zjawiskiem w tych regulacjach jest preferowanie ugody pozasądowej. Często warunkiem wszczęcia postępowania upadłościowego przed sądem jest podjęcie przez dłużnika próby zawarcia ugody z wierzycielami. Ma to, jak się wydaje, dwójakie znaczenie:

- odciążenie sądownictwa od spraw, w których ugoda ma szansę powodzenia,
- uchronienie dłużnika przed wysokimi kosztami postępowania oddłużeniowego.

Powyższej zasadzie hołduje przede wszystkim ustawodawstwo niemieckie, austriackie i fińskie. Poza tym w każdym innym ustawodawstwie europejskim, gdzie nie ma takiego wymogu w formie normy prawnej, nie ma przeszkód, aby do ugody między dłużnikiem a wierzycielami doszło w każdym momencie postępowania upadłościowego.

Wyjątek stanowi tu prawo rosyjskie, które nie stawia przeszkód w zawarciu ugody na każdym etapie postępowania, jednak pod warunkiem że dłużnik spłaci długi wobec wierzycieli z I i II grupy zaspokojenia. Warunek ten dotyczy spłaty roszczeń z tytułu świadczeń alimentacyjnych i odszkodowań, które są grupą roszczeń uprzywilejowanych w większości systemów prawnych. Dodatkowo, warunek, o którym mowa, w rosyjskiej ustawie upadłościowej dotyczy spłaty zobowiązań z tytułu umowy o pracę, dzieła czy honorarium.

Odmienne rozwiązania wprowadza ustawodawstwo szwajcarskie, przedstawiane tu raczej jako ciekawostka. Ustawodawstwo to uchroniło się całkowicie od wpływów amerykańskich i nie przewiduje postępowania prowadzącego do uwolnienia dłużnika od reszty długu po ukończeniu postępowania upadłościowego. Ponadto, szwajcarska ustawa upadłościowa nie przy-

²⁰ F. Zoll: *Czy szwajcarskie prawo upadłościowe powinno być wzorem dla polskiego ustawodawcy?* „Studia Prawnicze” nr 1/2002, s. 141.

znaje osobom fizycznym zdolności upadłościowej. Ustawodawstwo to wypracowało jednak szczególną formę uwolnienia od długu osób fizycznych, nazwaną zgodnym prywatnym uwolnieniem od długu. Ma ona charakter ugody z wierzycielami, prowadzonej jednak przed sądem.

W różny sposób regulowana jest też sprawa kosztów. W większości wprowadzono regulacje, które mają chronić przed ewentualnym pokryciem kosztów postępowania ze środków państwowych. Jeśli nawet dojdzie do takiej sytuacji, to koszty takie i tak obciążają dłużnika, jak w austriackim czy niemieckim postępowaniu upadłościowym.

Inaczej jest w fińskim i szwedzkim ustawodawstwie. Gdy dłużnik nie może pokryć kosztów prowadzonego postępowania, będą one pokryte ze środków państwowych. Jednak w ustawodawstwie szwedzkim mamy pewną odmienność związaną z osobą występującą z wnioskiem o wszczęcie postępowania upadłościowego. Jeśli będzie to wierzyciel, to gdy koszty przekroczą możliwości ich spłaty przez dłużnika, zostanie nimi obciążony właśnie wierzyciel – wnioskodawca tego postępowania.

Tylko jedna ustawa spośród wymienionych w przeglądzie jednoznacznie określa, komu i pod jakimi warunkami przysługuje prawo do oddłużenia – jest to ustawa fińska. Ustawa ta wprowadza preferencje dla nadmiernie zadłużonych o tzw. charakterze pasywnym, gdzie zadłużenie jest wynikiem nie bezpośrednich działań konsumenta, np. jako kredytobiorcy, ale zdarzeń raczej poza jego kontrolą, jak bezrobocie, choroby i wszelkie zdarzenia losowe. W pozostałych porządkach prawnych ocena ta spoczywa w pełni na organach sądowych.

Należy też zwrócić uwagę, że sam proces oddłużenia nie jest w systemach europejskich tak liberalny jak w systemie amerykańskim i nie jest uruchamiany auto-

matycznie. Na przykład w Austrii niespłacenie minimalnej wymaganej przez prawo kwoty roszczeń uzależnia zakończenie procesu oddłużeniowego od obiektywnej oceny sądu.

W Niemczech mimo braku minimalnego progu spłaty długu o zwolnieniu z reszty długu każdorazowo rozstrzyga swoją decyzją sąd. Sąd podejmując decyzję ocenia tzw. 7-letni okres dobrego sprawowania, rozpoczynający się w chwili wszczęcia postępowania o niewypłacalności. Konsekwencje takiego rozstrzygnięcia są poważne, gdyż odmowa przyznania dłużnikowi zwolnienia z długu skazuje go na 30-letni okres odpowiedzialności za swoje niespłacone długi.

Jak widać z przeglądu, regulacje dotyczące upadłości konsumenckiej w krajach europejskich, mimo że wzorowane na systemie amerykańskim, są zdecydowanie odmienne. Różnice dotyczą nie tylko dostępu do postępowania, na przykład zależnie od stopnia zadłużenia, ale także skutków prawnych poddania się procedurze upadłościowej, tj. czy nastąpi całkowite uwolnienie od długów czy nie.

Inne też są okresy rehabilitacji dłużnika, czyli ułatwienie mu nowego startu. Inaczej ustawodawcy podchodzą do korzystania z tej formy oddłużenia ponownie. Np. w prawie fińskim z dobrodziejstwa tego rozwiązania można skorzystać wyłącznie raz. Ogólnie można uznać, że system prawa europejskiego w zakresie upadłości konsumenckiej jest zróżnicowany i mniej liberalny niż system amerykański.

Ponadto na obecnym etapie w Unii Europejskiej nie są podejmowane żadne działania mające na celu wprowadzenie minimalnych, jednolitych wymogów, chociażby za pośrednictwem odpowiednich dyrektyw. Stąd tworzenie i posiadanie norm prawnych w zakresie postępowania upadłościowego i oddłużeniowego dla osób fizycznych, jak i zasady pozostają w gestii prawa krajowego.

Literatura

1. Austriacka ustawa o wprowadzeniu prawa upadłościowego i układowego www.ris.bka.gov.at/jus/
2. Fińska ustawa w sprawie oddłużania osób fizycznych www.finlex/pdf/saadkaan/E9930057.PDF
3. A. Kubik, tłumaczenie rosyjskiej ustawy federalnej z dnia 19 grudnia 1997 r. o upadłości (bankructwie). Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Sejmu – Biuletyn Zespołu Przekładów Nr 1 IV/99 – str. 91- 203.
4. Materiały uzyskane z Konsulatu Generalnego RP w Sztokholmie i Ambasady RP w Moskwie.
5. Niemiecka ustawa – Prawo o niewypłacalności www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/inso/index
6. J. Niemi-Kiesilainen, J. Ramsay, W. Whitford: *Consumer bankruptcy in global perspective*. Oxford: Hard 2003.
7. P. Pogonowski: *Organy postępowania upadłościowego*. Warszawa 2001 Dom Wydawniczy ABC.
8. T.A. Sullivan, E. Warren, J.L. Westbrook: *As we forgive our debtors- Bankruptcy and consumer credit in America*. Washington 1999 BeardBook.
9. T.A. Sullivan, E. Warren, J.L. Westbrook: *The fragile middle class: Americans in debt*. London 2002 Yale University Press.
10. F. Zoll: *Czy szwajcarskie prawo upadłościowe powinno być wzorem dla polskiego ustawodawstwa*. „Studia Prawnicze” Zeszyt Nr 1/2002.

Zestawienie informacji dotyczących procedur upadłościowych i oddłużeniowych stosowanych w wybranych systemach prawnych

Lp.	Kraj	Podstawa prawna	Zakres podmiotowy postępowania	Rodzaje procedur oddłużeniowych	Sposób oddłużenia	Czas trwania procedur oddłużeniowych	Ponowna niewypłacalność dłużnika	Uwagi
1.	USA	Ustawa federalna z 6.11.1978 r. - Bankruptcy Reform Act - BC	Osoby fizyczne	Postępowanie likwidacyjne	Zwolnienie z długów, których nie udało się pokryć z istniejącej masy upadłościowej	Do chwili zaspokojenia wierzycieli z likwidowanego majątku dłużnika	O ponowne przyznanie zwolnienia dłużnik może ubiegać się po 7 latach od ostatniej decyzji w tej sprawie	
2.	Austria	Cesarские Rozporządzenie z dnia 10.12.1914 r. o wprowadzeniu prawa upadłościowego i układowego - nowela z 1993 r.	Osoby fizyczne - konsumenci i prowadzący działalność gospodarczą	Postępowanie upadłościowe - postępowanie regulacji długu	Zwolnienie z długu w drodze ustalenia planu spłat w wyniku zawarcia przymusowej ugody sądowej z wierzycielami	Po realizacji planu spłat	Po 10 latach od ostatniego postępowania oddłużeniowego	
3.	Niemcy	Ustawa z 5.10.1994 r. - Prawo o niewypłacalności osób fizycznych	Osoby fizyczne - konsumenci, osoby wykonujące wolne zawody oraz drobni przedsiębiorcy	Ugoda pozasądowa	Po likwidacji majątku dłużnika w drodze orzeczenia sądowego	7 lat	Po 7 latach od ostatniego postępowania oddłużeniowego	Odmowa zwolnienia z długu powoduje odpowiedzialność za długi przez 30 lat
4.	Finlandia	Ustawa z 8.02.1993 r. w sprawie oddłużania osób fizycznych	Osoby fizyczne - konsumenci oraz prowadzące działalność gospodarczą	Postępowanie oddłużeniowe	<ul style="list-style-type: none"> Zmiana harmonogramu rat Splata w pierwszej kolejności zaległego kapitału Redukcja odsetek 	od 5 do 10 lat	Prawo do oddłużenia nie przysługuje ponownie	Plan spłat wiąże dłużnika bez względu na okres jaki został mu wyznaczony, aż do jego całkowitej realizacji

- Pomniejszenie długu
- Uwolnienie od długu

Brak ograniczeń

Układ jest realizowany m.in., gdy jest szansa na zaspokojenie wierzycieli w 25%, w ciągu 1 roku

Na podstawie układu z wierzycielami

Postępowanie układowe

Osoby fizyczne i podmioty gospodarcze

Ustawa z 11.06.1987 r. o upadłości

Szwecja

Brak szczególnych procedur oddłużeniowych. Proces upadłości kończy się w ciągu 6-ciu miesięcy od złożenia przez dłużnika tzw. zeznania o stanie inwentarza

Na podstawie decyzji sądu w drodze likwidacji majątku upadłego

Postępowanie upadłościowe

Osoby fizyczne i konsumenci i drobniprzedsiębiorcy

Ustawa z 11.04.1889 r. o dochodzeniu należności i o upadłości

Szwajcaria

Osoby fizyczne niemające zdolności upadłościowej mogą korzystać z procedury układowej w procesie oddłużania

Brak regulacji ograniczających dostęp do tej procedury przy ponownym zadłużeniu

Do chwili wykonania planu i zaspokojenia wierzycieli zgodnie z przyjętym planem spłat

Na podstawie planu uwolnienia od długu

Postępowanie układowe - zgodne prywatne uwolnienie od długu

Osoby fizyczne - konsumenci i drobniprzedsiębiorcy

Ustawa z 11.04.1889 r. o dochodzeniu należności i o upadłości

Szwajcaria